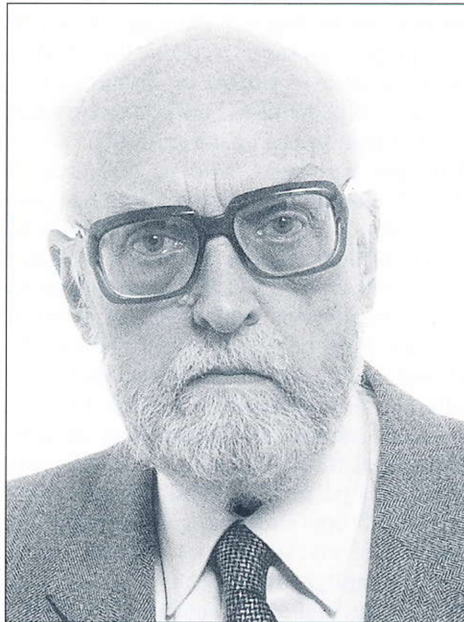
Tord Nyholm in memoriam

Tord Nyholm avled den 23 maj i år i en ålder av 88 år. Han föddes i Örebro 11 november 1912 och genomgick hela sin skolutbildning i födelsestaden. Efter studenten lockade latinstudier vid Stockholms högskola, därefter universitetet i Lund, där han 1939 avlade fil. kand.-examen, som förutom latin också innefattade biologiska ämnen. Han var sedan kvar i Lund några år på olika förordnanden vid zoologiska institutionens entomologiska avdelning.

Tord Nyholm blev en entomolog av internationell rang. Liksom hos många andra forskare inom området fångades hans intresse för insekter redan i pojkåren. Under skoltiden kom han i kontakt med den legendariske Anton Jansson, redaktör på Nerikes Allehanda och mångsidig entomolog, och fick genom honom den avgörande stimulansen för fortsatta studier.

Under lundatiden förvärvade Tord Nyholm museivana, vilket kom väl till pass när han 1947 tillträdde som amanuens vid Naturhistoriska riksmuseets entomologiska avdelning. Här kunde han också fördjupa sina taxonomiska studier inom skalbaggsfamiljen Helodidae, numera Scirtidae (hårbaggar), något som hans gamle vän och mentor Anton Jansson en gång föreslagit honom att ta itu med. Dessa ledde snart till en licentiatavhandling. Vid sidan därav hann han också med undersökningar över vivlar, rörbaggar och stövsländor. Stövsländorna - f.n. med 63 arter kända från Sverige - hade tidigare inte tilldragit sig större intresse i vårt land. Under talrika insamlingsresor i Sydsverige, inte minst under flera år till Öland och Gotland, hopbragte han en betydande samling stövsländor som nu finns i Riksmuseet.

Redan 1953 tog Tord Nyholm avsked av Riksmuseet efter att han och dåvarande avdelningsföreståndaren gått i otakt. Han gav sig nu in på lärarbanan, först i Stockholm som adjunkt vid Högre allmänna läroverket på Norrmalm och lektor vid Enskede läroverk. Efter en kortare tjänstgöring i Vänersborg kom han 1958 slutligen tillbaka till Örebro som biologilektor vid Karolinska läroverket, där han en gång själv tagit studenten som helklassiker.

Som sekreterare i Entomologiska föreningen 1952-1954 hamnade Tord Nyholm i den då timade schismen rörande redigeringen av Entomologisk Tidskrift. Den utmynnade i att han själv fick tillträda som ET:s redaktör 1954-1958.

Ett decennium senare utlystes en befattning som intendent (senare benämnd 1:e intendent) vid den gamla arbetsplatsen på Riksmuseet. Tord Nyholm sökte och fick den 1968. Här kunde han nu åter ägna en större del av sin tid åt hårbaggarna, vilket resulterade i ett antal vetenskapliga arbeten inklusive doktorsavhandlingen 1972. Efter disputationen i Lund antogs han där som docent. Vid sidan av museiuppgifterna var han 1973-75 biträdande redaktör för ET.

Hårbaggarnas genitalier är ovanligt komplexa till sin byggnad. Med yttersta noggrannhet analyserade Tord Nyholm olika arters genitalorgan utifrån jämförande morfologiska aspekter och visade på de olika delarnas funktion vid parningen. (Man må betänka att det här rör sig om djur vars hela kropp bara är ett par till några millimeter stor.) De talrika skrifterna illustrerades rikt med

minutiöst detaljerade, mycket skickligt gjorda teckningar av olika morfologiska strukturer. I den monografiska bearbetningen av de nord-europeiska *Cyphon*-arterna behandlades dessutom arternas biologi och ekologi. Såväl i fältsom i preparationsarbetet hade Tord Nyholm under nära 50 år stor hjälp av sin hustru Ellen, som också helt eller delvis utförde en betydande del av illustrationerna i hans skrifter.

Familjen hårbaggar, med ca 600 arter, har världsvid utbredning. För en fördjupad insikt om en grupp krävs att representanter från olika delar av världen studeras. Efter återkomsten till Riksmuseet fick Tord Nyholm möjlighet att göra insamlingsresor utomlands: till Turkiet en månad under 1969 och framför allt till Nya Zeeland, där en 2,5 månaders vistelse under 1978 resulterade i ett omfattande material. Efter pensioneringen samma år fortsatte han att arbeta med material från olika delar av världen, såväl hemma som på museet. Med insamlingarna i Nya Zealand uppfylldes en gammal önskan att få studera en mycket rik och intressant fauna. Det vetenskapliga arbete, ett av flera planerade som han trots hög ålder hann få färdigt, inleds också med orden: "Ever since I first began studying the beetle family Scirtidae (= Helodidae), about fifty years ago, I dreamed of investigating the New Zealand representatives of that family". Han beskrev i detta arbete 8 nya arter inom släktet *Cyphon*. Inledningsvis nämner han att bara inom detta släkte hade han kunnat urskilja 101 arter i det studerade materialet (32 arter var tidigare kända från öriket). En gigantisk uppgift återstod.

Som kollega kom jag att lära känna Tord Nyholm under hans sista åtta år i "aktiv tjänst". Han var en smula allvarlig till sin läggning men alltid vänlig och hjälpsam när så behövdes. Med sina gedigna biologiska kunskaper var han en äldre medarbetare att se upp till.

Vid sidan av entomologin odlade han sina intressen för språk och litteratur. Hans kunnande i de klassiska språken var beundransvärd och togs i anspråk bl.a. i Nationalencyklopedin. Med åren tillägnade han sig också gedigna kunskaper i ryska. Att lyssna på klassisk musik och se på idrott var andra favoritintressen. En verklig hedersman har gått ur tiden.

Publicerade entomologiska arbeten

1937. Coleopterologiska meddelanden. I. (Tre märkliga skalbaggsfynd i Skåne.) – Opusc. ent. 2: 40-41.

1937. Coleopterologiska meddelanden II. (Några anmärkningsvärda skalbaggsfynd, huvudsakligen från Skåne.) – Opusc. ent. 2: 134-136.

1941. Coleopterologiska meddelanden. III. (Två för vår fauna nya skalbaggar jämte några andra intressantare skalbaggsfynd av äldre och yngre datum.) – Opusc. ent. 6: 11-15.

1941. Coleopterologiska meddelanden IV. Om förekomsten i Sverige av *Apion penetrans* Germ. och *A. alliariae* Hbst. – Opusc. ent. 6: 74-77.

1943. Coleopterologiska meddelanden V. Några sydsvenska skalbaggsfynd av intresse. – Opusc. ent. 8: 38-40.

1944. Studier över familjen Helodidae. 1. Förelöpande meddelande med beskrivning av en ny art av släktet *Cyphon* Payk. – Opusc. ent. 9: 21-22.

1945. Coleopterologiska meddelanden VI. Två för Skandinavien nya skalbaggar funna i Skåne. – Opusc. ent. 10: 15-21.

1945. Studies on the family Helodidae. II. A new species of the genus *Cyphon* Payk. from Sweden. – Opusc. ent. 10: 63-64.

1945. Coleopterologiska meddelanden VII. Några anmärkningsvärda skalbaggsfynd. – Opusc. ent. 10: 153-156.

1947. Zur Kenntnis der Curculionidenfauna Schwedens. 1. Die Arten der *Ceutorrhynchus pulvinatus*-Gruppe. – Ent. Tidskr. 68: 55-66.

1947. Coleopterologiska meddelanden. VIII. En lokal för *Paederus litoralis* Grav. i Skåne. – Opusc. ent. 12: 151-157.

1948. Studien über die Familie Helodidae. III. Neue paläarktische Arten der Gattung *Cyphon* Payk. – Ark. Zool. 41A (4): 1-7.

1949. Studien über die Familie Helodidae. IV. Neue paläarktische Arten der Gattung *Cyphon* Payk. II. – Ark. Zool. 42A (24): 1-5.

1950. Zur Kenntnis der Curculionidenfauna Schwedens. 2. *Apion interjectum* Desbr., eine von *aestivum* Germ. gut getrennte Art, in Schweden aufgefunden. – Ent. Tidskr. 71: 179-193.

1950. Studien über die Familie Helodidae. V. Kritische Bemerkungen über *Cyphon ruficeps* Tourn. nebst Beschreibung des Weibchens von *C. furcillatus* Nyh. – Ark. Zool. (2) 1: 199-202.

1950. Zur Systematik der nordeuropäischen Donacien. I: Proc. 8th int. Congr. Ent. Stockholm 1948. Stockholm, pp. 156-163 (separat pp. 1-8).

1950. Till kännedomen om den svenska copeognatfaunan. 1. Två för vår fauna nya arter av släktet *Peripsocus* Hagen. – Ent. Tidskr. 71: 194-198.

1950. Dödgrävarens dystra yrke. I: Lindroth, C. H. & Notini, G. (red.), Svenska Djur. Insekterna. Stockholm (Norstedts), pp. 372-378.

1950. Bladbockar och rörbaggar. I: Lindroth, C.H. & Notini, G. (red.), Svenska Djur. Insekterna. Stockholm (Norstedts), pp. 454-460.
1950. Vivlarna, elefanter i fickformat. I: Lindroth, C.H. & Notini, G. (red.), Svenska Djur. Insekterna. Stockholm (Norstedts), pp. 473-487.
1951. Coleopterologiska meddelanden. IX. Några fynd av sällsyntare skalbaggar. – Opusc. ent. 16: 37-40.
1952. *Cercyon Janssoni* n. sp., eine neue *Cercyon*-Art aus Schweden (Col., Hydrophilidae). – Ent. Tidskr. 73: 207-211.
1952. Zur Kenntnis der Curculionidenfauna Schwedens. 3. Die schwedischen *Acalyptus*-Arten. – Ent. Tidskr. 73:219-227.
1952. Zur Kenntnis der Copeognathenfauna Schwedens. 2. Die schwedischen Arten der Gattung *Trichadenotecnum* End. sensu Roesler. – Ark. Zool. (2) 4: 297-302.
1953. Insektpreparationens mål och medel. – Ent. Tidskr. 74: 94-98.
1953. Zur Kenntnis der Copeognathenfauna Schwedens. 3. Verzeichnis der bisher in Schweden gefundenen Copeognathen. – Ent. Tidskr. 74: 108-115.
1953. Egendomlig förpuppningsplats för *Exapate congelatella* Cl. (Lep., Tortr.). – Ent. Tidskr. 74: 162-163.
1953. Föreningsmeddelanden. – Ent. Tidskr. 74: 164-170.
1954. Bemerkungen über einige schwedische *Cis*-Arten (Col., Ciidae). – Ent. Tidskr. 74:187-196.
1954. Föreningsmeddelanden. – Ent. Tidskr. 75: 309-315.
1955. Anton Jansson 75 år. – Ent. Tidskr. 76: 73-77.
1955. Die mitteleuropäischen Arten der Gattung *Cyphon* Payk. I: Horion, A., Faunistik der. mitteleuropäischen Käfer. IV. München, pp. 251-267.
1955. Föreningsmeddelanden. – Ent. Tidskr. 76: 170-175.
1957. Studien über die Familie Helodidae. VI. Neue paläarktische Arten der Gattung *Cyphon* Payk. III. – Ent. Tidskr. 78: 75-78.
1957. Föreningsmeddelanden. – Ent. Tidskr. 77: 221-227.
1963. Anton Jansson. Några minnesord. – Ent. Tidskr. 84: 297-306.
1964. *Cyphon putoni* Bris. und mit ihm nächstverwandte Arten (Col. Helodidae). Studien über die Familie Helodidae. VII. – Opusc. ent. 29: 41-56
1967. Zur Kenntnis der Gattung *Hydrocyphon* Redtenbacher (Col. Helodidae). (Studien über die Familie Helodidae. VIII.) – Opusc. ent. 32: 9-48.
1968. Neue paläarktische Arten der Gattung *Cyphon* Payk. IV. Studien über die Familie Helodidae. IX. – Ent. Tidskr. 89: 250-254.
1969. (Andersson, Å., Hallin, G. & Nyholm, T.) Stereoscan. Ett nytt hjälpmedel för studier av ytstrukturer. – Fauna Flora, Stockh. 64: 296-303.
1969. Über Bau und Funktion der Kopulationsorgane bei den *Cyphones* (Col. Helodidae). Studien über die Familie Helodidae. X. – Ent. Tidskr. 90: 233-271.
1970. Beiträge zur Kenntnis der paläarktischen Helodiden. 1. *Cyphon*-Arten aus der Türkei. Studien über die Familie Helodidae. XI. – Ent. Tidskr. 91: 24-41.
1971. Beiträge zur Kenntnis der paläarktischen Helodiden. 2. Bemerkungen über die Gattung *Prionocyphon* Redtb. mit Beschreibung zweier neuer Arten aus dem Mittelmeergebiet. Studien über die Familie Helodidae. XII. – Ent. Tidskr. 92: 28-42.
1972. Die nordeuropäischen Arten der Gattung *Cyphon* Paykull (Coleoptera). Taxonomie, Biologie, Ökologie und Verbreitung. [Beiträge zur Kenntnis der paläarktischen Helodiden. 3. (Studien über die Familie Helodidae. XIII.)] – Ent. scand. Suppl. 3: 1-100.
1972. Drei neue *Hydrocyphon*-Arten aus dem Mittelmeergebiet (Coleoptera). [Beiträge zur Kenntnis der paläarktischen Helodiden. 4. (Studien über die Familie Helodidae. XIV.)] – Ent. scand. 3: 33-39.
1972. Zur Morphologie und Funktion des Helodiden-Aedoeagus (Col.). [Studien über die Familie Helodidae. XV.] – Ent. scand. 3: 81-119.
1972. Studies on the Family Helodidae/Studien über die Familie Helodidae (Coleoptera). Lund (Berlingska Boktryckeriet), 6 pp. (Akad. avh., sammanfattning på engelska.).
1974. *Helodes armilabris* n. sp., eine bemerkenswerte neue *Helodes*-Art aus der nordöstlichen Türkei (Col. Helodidae). Beiträge zur Kenntnis der paläarktischen Helodiden. 5. Studien über die Familie Helodidae. XVI. – Ent. Tidskr. 95:47-52.
1976. Neue paläarktische Arten der Gattung *Cyphon* Paykull. V (Coleoptera: Helodidae). Studien über die Familie Helodidae. XVII.) – Ent. scand. 7: 283-292.
1977. Beiträge zur Kenntnis der paläarktischen Helodiden 6-7. Studien über die Familie Helodidae XVIII-XIX. – Ent. scand. 8: 97-108.
1979. Till minnet av René Malaise. – Ent. Tidskr. 100: 14-15.
1981. Helodiden aus Birma, gesammelt von René Malaise. 1. Die Arten der Gattung *Hydrocyphon* Redtenbacher (Coleoptera). – Ent. scand. Suppl. 15: 253-267.
1983. Stövsländor på Ölands alvar. – Ent. Tidskr. 104: 96-100.
1984. Thure Palm 90 år. – Ent. Tidskr. 105: 90-92.
1985. The identity of *Elodes elongata* Tournier, 1868 (Coleoptera: Helodidae). – Ent. scand. 15: 435-441.
2000. New species, taxonomic notes, and genitalia of New Zealand *Cyphon* (Coleoptera: Scirtidae). – N. Z. Ent. 22: 45-67.
2002. *Scirtes japonicus* Kiesenwetter and its allies, with description of *Scirtes ussuriensis* n. sp. (Coleoptera, Scirtidae). – Ent. Blätter (in press).

Torbjörn Kronestedt
Naturhistoriska riksmuseet